

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

ד פ ש ב ו ע י

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות

ע"ש הלנה ופאול שולמן

מספר 327

פרשת תצוה, תש"ס

בגדי כהונה

בפרשת תצוה יש כמה תופעות שאין כמותן בכל פרשיות התורה. ידועה למשל, התופעה שזו הפרשה היחידה בתורה, שאין שמו של משה רבינו, אדון הנביאים, נזכר בה. כמו כן הפתיחות של דברי ה' אל משה: "ואתה תצוה" (כז כ), "ואתה הקרב אליך" (כח א), "ואתה תדבר" (כח ג) אינן מצויות בפרשה אחרת. הנושא העיקרי בחלקה הראשון של הפרשה הוא בגדי כהונה, וכל פרק כח מוקדש לו. בשלושת הפסוקים הראשונים של הפרק באות ההוראות בצורה כללית: "ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך ואת בניו אתו מתוך בני ישראל לכהנו לי... ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת. ואתה תדבר אל כל חכמי לב... ועשו את בגדי אהרן לקדשו לכהנו – לי".

מכאן ואילך באים בפירוט שמות הבגדים, החומרים שמהם יש לעשותם ודרך עשייתם. כידוע, בגדי הכהן הגדול הם שמונה ואלו הם: חושן, אפוד, מעיל, כתונת תשבץ, מצנפת, אבנט, מכנסיים וציץ זהב. באלה היה הכהן הגדול משמש בכל ימות השנה, חוץ מיום הכיפורים, שבו היה משמש בבגדי לבן בעבודות הנעשות בפנים המשכן. בגדי כהן הדיוט הם ארבעה ואלו הם: כתונת, מכנסיים, מגבעת ואבנט. לבישת הבגדים הייתה תנאי הכרחי בעבודת הכהנים:

וכהן גדול ששימש בפחות משמונה בגדים אלו, או כהן הדיוט ששימש בפחות מארבעה בגדים אלו הוא הנקרא מחוסר בגדים, ועבודתו פסולה וחייב מיתה בידי שמים כזו ששימש, שנאמר: 'וחרגת אותם אבנט... והיתה להם כהנה' (שמ' כט ט). בזמן שבגדיהם עליהן כהונתן עליהן, אין בגדיהן עליהן, אין כהונתם עליהן, אלא הרי הם כזרים, ונאמר: 'והזו הקרב יומת' (במ' ג י).

עיון בדבריהם של בעלי מקרא, בעלי הלכה ובעלי הגות, שנאמרו במהלך הדורות מעלה, כי ניתן להבחין בהבדלי גישות ואף בתפיסות שונות באשר למטרתם, תכליתם ואף תפקידם של בגדי הכהונה.

מפוטם של המקראות הפותחים את פרשתנו ובמיוחד מפסוק ב' ('ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת') עולה, כי עיקר תכליתם של בגדי הכהונה הוא להעניק הוד והדר, רוממות ותפארת לכהנים הלובשים אותם. מגמה זו משתלבת עם הציווי על בניין הבית עצמו, שהיה צריך להיות מבנה מפואר, וכלי העיקריים (הארון, השולחן, המזבח הפנימי) נעשו זהב טהור. כל זאת כדי להקרין את התחושה שאלוקי ישראל הוא מלך העולם כולו, וביתו הוא ארמונו של מלך העולם. לפי זה, גם משרתיו המשמשים בביתו צריכים להיות לבושים בבגדי מלכות מפוארים. גישה זו פיתח והרחיב רמב"ן בפירושו לפרשתנו (כח ב):

שיהיה נכבד ומפואר במלבושים נכבדים ומפוארים... כי אלה הבגדים לבושי מלכות הן, כדמותן ילבשו המלכים בזמן התורה, כמו שמצינו בכתונת... וכן הדרך במעיל... והמצנפת ידועה גם היום למלכים ולשרים הגדולים... והאפוד והחושן לבוש מלכות... והציץ נזר המלכים הוא... והתכלת גם היום לא ירים איש את ידו ללבוש חוץ ממלך העובר כוכבים.

אם כן, תפקידם של הבגדים הללו להעניק כבוד ותפארת למשרתי האלוקים בבית מקדשו, כשם שהבית עצמו מקרין הוד ורוממות. דגש שונה במקצת למהותם ותפקידם של הבגדים ניתן ללמוד מפסוק אחר בפרשתנו: 'והלבשת אתם את אהרן אחיך ואת בניו אתו, ומשחת אתם ומלאת את ידם וקדשת אתם וכהנו לי' (כח מא). יש לשים לב בעיקר לביטוי 'ומלאת את ידם', וכפירושו של רש"י במקום: כל מלוי ידים לשון חנוך הוא, כשהוא נכנס לדבר להיות מוחזק בו מאותו יום והלאה הוא, ובלשון לעז כשממנין אדם על פקידת

דבר נותן השליט בידו בית יד של עור שקורין גנט (כך כנראה הכתיב הנכון של המלה, וכוונת רש"י למלה הצרפתית *gant*¹)

שפירושה כפפות², ועל ידו הוא מחזיקו בדבר [וקורין לאותו מסירה רבישטיר בלעז]³ והוא מילוי ידים.

על פי גישה זו, בגדי הכהונה הם 'בגדי השרד לשרת בקדש' (שמ' לה יט) - כעין מדים שאנשים הנושאים בתפקידים רשמיים מצוים ללבושם גם בימינו. המייחד אותם הוא לאו דווקא ההוד וההדר שהם משרים, או אמורים להשרות, אלא הוה והסמכות המוענקים לאדם הלובש אותם. לפי גישה זו ברורה גם ההלכה, שכהן ששימש ללא בגדי כהונה, נחשב כזו ששימש, וחייב מיתה. לפי שתי הגישות הנ"ל יש להתייחס לשמונת בגדי כהן גדול ולארבעת בגדי כהן הדיוט כיחידה אחת (מבלי לפרט את משמעותו של כל בגד ובגד), והמטרה היא האצלת הוד והדר למשרתי האלוקים או הענקת כוח וסמכות. מצינו גם גישה שמנסה להלך בתווך, כלומר גישה המבקשת להבחין בבגדי הכהונה, בין בגדים שנועדו לכבוד ולתפארת לבין בגדים שנועדו להיות בגדי שרד. במסכת סנהדרין (פג, ע"ב) הובאו דברי רבי אבהו בשם רבי יוחנן, שדרש את הפסוק 'וחרגת אתם אבנט אהרן ובניו... והיתה להם כהנה לקחת עולם' (שמ' כט ט). כך: "בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והוה להו כזרים ואמר מר, זו ששימש במיתה".⁴

ובתוספות שם⁵ הובאה קושייתו ותירוץו של ר' יעקב דאורליאנש בלשון זה:

הקשה הר' יעקב דאורליאנש והא מיתה כתב בהדיא גבי מחוסר בגדים בפרשת תצוה. (וכוונת קושייתו, למה לי ללמוד זאת מהפסוק האמור לעיל, שמחוסר בגדים אין כהונתו עליו והוא נחשב כזר) ותירץ, דההוא מיתה אמכנסים כתיבא, כדמשמע פשטיה דקרא, וקרא ד'וחרגת' דדרשינן מיניה אין בגדיהן עליהן אין כהונתן עליהן, איצטריך לשאר בגדים.⁶

ביאור מעמיק ומקורי לדעה זו נתן הגאון ר' מאיר שמחה מדווינסק, ואלו דבריו:

והנה כל דבר שיש בו כבוד בהיותו, לא יהיה בחסרונו פחיתות, אבל דבר שבחסרונו יהיה פחיתות לא יהיה בהיותו שלימות וכבוד. והנה בגדים אלו יהיו בהיותם כבוד, אבל על המכנסים בלבשו אותם אינם בגדי כבוד, אולם בהעדרם הוא פחיתות לכן כתב מיתה על המכנסים.

¹ רמב"ם, משנה תורה, הלכות כלי המקדש י, ד.

² עפ"י מ. קטן, אוצר לעזי רש"י [מהד' שנייה], עמ' 131.

³ המילים המוקפות בסוגריים רבועים אינן נמצאות ברש"י על התורה דפוס ראשון, ריגיו די קלבריא, רל"ה 1475.

⁴ תוספות, ד"ה אין בגדיהן.

⁵ ר' יעקב מאורליאנש היה מגדולי תלמידיו של רבינו תם. חי בצרפת ובאנגליה במחצית השנייה של המאה הי"ב ונהרג על קידוש ה'

בלונדון ביום הכרתו של המלך ריצ'רד לב הארי (1189).

⁶ ר' מאיר שמחה מדווינסק, משך חכמה לשמ' כח מ, ד"ה והנה.

משום כך לדעתו, יש להבחין בין כוהן ששימש ללא מכנסים, שחייב מיתה, לבין כוהן ששימש ללא אחד משאר בגדי כהונה שנועדו לכבוד, ולכן חייב רק על עבודה משום זרות בלבד.

גישה שונה לגמרי לגבי תפקידם של בגדי הכהונה, אנו מוצאים בתלמוד הבבלי במסכת זבחים,⁷ ולפיה, בגדי כהונה יש להם תפקיד של כפרה בדומה לקורבנות:

אמר רבי עיניני בר ששון: למה נסמכה פרשת קרבנות לפרשת בגדי כהונה, לומר לך מה קרבנות מכפרין, אף בגדי כהונה מכפרין. כתונת מכפרת על שפיכות דמים... מכנסים מכפרין על גילוי עריות... מצנפת מכפרת על גסי הרוח... אבנט מכפר על הרהור הלב, חושן מכפר על הדינין... אפוד מכפר על עבודת כוכבים... מעיל מכפר על לשון הרע... וציץ מכפר על עזות פנים.

לפנינו רשימה של עבירות קלות וחמורות, במעשה או בדיבור ואף במחשבה, שעליהן מכפרים בגדי הכהונה. לפי גישה זו אין מתייחסים לבגדי הכהונה כמכלול אחד, אלא ההתייחסות היא פרטנית, ולכל אחד מן הבגדים תפקיד כפרה משלו.

על האמור ברשימה זו יש להעיר, כי ביחס לציץ נאמר שבא לכפר "על עזות פנים", אך בברייתא אחרת שהובאה בתלמוד במסכת מנחות (כה, ע"ב) נאמר, שהציץ מרצה "על הדם ועל הבשר ועל החלב שנטמא בין בשוגג ובין במזיד בין באונס בין ברצון בין ביחיד ובין בציבור", כלומר על טומאת מקדש וקדשיו. דבר זה נלמד מפסוק לח שבפרקנו, שבו נאמר: "והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את עון הקדשים אשר יקדשו בני ישראל לכל מתנת קדשיהם והיה על מצחו תמיד לרצון להם לפני ה'", ופירש רש"י על אתר: "לרצות על הדם ועל החלב שקרבו בטומאה". לפי זה כפרתו של הציץ הייתה בתחום המוגדר של טומאת מקדש וקדשיו.⁸

עוד יש להעיר על החושן, שנאמר עליו שהוא מכפר "על דינין" כלומר על עיוות המשפט (זאת למדים מהביטוי "חשן משפט" הנזכר בפרקנו בפסוקים כט ו-ל), ועניין זה מבטא את הכפרה בחיי כל יחיד מישראל. אך מלבד זאת, היה לחושן תפקיד ראשון במעלה בחיי הציבור בישראל, והוא העניין שנוכח בפרקנו (פס' ל): "ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התמים והיו על לב אהרן בבאו לפני ה'", ונשא אהרן את משפט בני ישראל על לבו לפני ה' תמיד". את הביטוי "משפט בני ישראל" פירשו רבותינו, והביאם רש"י בפרושו לפסוק: "דבר שהם נשפטים ונוכחים על ידו לעשות דבר או לא לעשות". עניין זה מפורש בתורה במקום אחר (במד' כז כא): "ולפני אלעזר הכהן יעמד ושאל לו במשפט האורים לפני ה', על פיו יצאו ועל פיו יבאו הוא וכל בני ישראל אתו וכל העדה".

וכך תיאר הרמב"ם⁹ את המעמד הנשגב הוא:

וכיצד שואלין? עומד הכהן ופניו לפני הארון, והשואל מאחוריו... ואומר השואל אעלה או לא אעלה, ומיד רוח הקדש לובש את הכהן ומביט בחשן ורואה בו במראה הנבואה, עלה או לא תעלה, באותיות שבולטות מן החושן כנגד פניו, והכהן משיבו ואומר לו, עלה או לא תעלה.

מגוון הגישות שהוצגו כאן בעניין בגדי הכהונה יכול לשמש דוגמה לעושר הרעיוני בעולם המחשבה ועולם ההלכה של חז"ל. יהי רצון שייבנה בית המקדש במהרה בימינו, ונזכה לראות כוהנים ובגדי כהונה בתפארתם.

ד"ר ירמיהו מלחי
המחלקה לתלמוד

⁸ עיין במאמרו של ד"ר מאיר גרוזמן, "על מה מכפר הציץ", מפירות האילן, עמ' 265-266. ד"ר גרוזמן הוכיח כי עניין "עזות פנים" שנוכח במסכת זבחים הוא אותו עניין עצמו של עוון טומאת המקדש, שמשמעותו היא ביזוי והקלת ראש בכבוד המקדש בשל אי שמירת חוקי הטהרה שלו, ותופעות אלו הנן "עזות פנים".

⁹ רמב"ם, משנה תורה, הלכות כלי המקדש י, יא.